

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

акціонерний капітал – це капітал акціонерного товариства, створений за рахунок внесків акціонерів шляхом придбання ними цінних паперів (акцій), включаючи привілейовані та звичайні акції, з метою одержання додаткової вартості у формі прибутку, дивідендів та інших доходів акціонерів;

оцінка ефективності використання акціонерного капіталу має бути комплексною та спрямованою на виявлення резервів підвищення ефективності використання акціонерного капіталу підприємства;

в процесі оцінки необхідно використовувати як загальні показники використання капіталу підприємства так спеціальні, які враховують особливості акціонерної форми капіталу.

В якості напрямку подальшого дослідження передбачається дослідження структури акціонерного капіталу та критеріїв її оптимальності у сучасних умовах господарювання вітчизняних підприємств.

Література

1. Мочерний С.В. Економічна теорія: [посібник для студентів вузів] / С.В. Мочерний. – К.: Академія, 2002. – 653 с.
2. Політична економія: [підручник] / за ред. В.Г.Федоренка. – К.: Алерта, 2008. – 487 с.
3. Правління Національного Банку України. Постанова «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» № 124 від 19.03.2003 р.
4. Політична економія: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / за ред. В.О.Рибалкіна, В.Г.Бодрова. – К.: Академвидав, 2004. – 672 с.
5. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: [навч. посіб.] / Б.Є.Грабовецький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
6. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 439 с.
7. Васильєва Л.С. Фінансовий аналіз / Л.С. Васильєва, М.В. Петровська. – М.: ІНОРУС, 2006. – 544 с.
8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г.В.Савицька. – К.: Знання, 2005. – 662 с.

339.944

*Костакова Л.Д., старший викладач,
ДВНЗ Криворізький національний університет
Криворізький економічний інститут*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

До основних факторів, що характеризують сучасне вітчизняне гірничорудне виробництво належать такі, як висока фондомісткість, енергоємність і трудомісткість. В свою чергу на їх рівень в значній мірі впливають низька природна якість мінеральної сировини і складні гірничо-геологічні умови видобутку на значних глибинах. Тому рівнем певних показників, Українські гірничорудні підприємства поступаються провідним світовим виробникам залізорудної сировини. Наслідок цього – їхня висока залежність від рівня цін та попиту на світових ринках металу і залізорудної сировини. Так, близько 70% Української залізорудної сировини споживає технічно відстала, орієнтована на експорт вітчизняна металургія. Така ситуація ще більше посилює залежність гірничо-видобувних підприємств від зовнішніх ринків.

Щодо якісних показників, то слід звернути увагу на те, що рейтинг більшої частини вітчизняної залізорудної сировини залишається достатньо низьким. Незважаючи на це гірничо-видобувним підприємствам та збагачувальним комбінатам України за останні сім років вдалося вирішити одну з найважливіших проблем розвитку рудної бази – припинити подальше відставання проведення розкривних робіт та забезпечити випереджаючі темпи приросту розкриття до темпів приросту видобутку сировини, як основного показника, що характеризує стан сировинної бази.

Поряд з вище зазначеним слід відмітити ряд невирішених проблемних питань, що потребують до себе комплексного підходу та уваги зі сторони державних органів влади. Так, залишається відкритим питання у галузі земле використання, оскільки діючий закон «Про надра» та Земельний кодекс не дозволяють гірничорудним підприємствам самостійно усунути проблему виділення або покупки земель для розширення виробництва. Якщо ситуація не зміниться, то найближчим часом можна прогнозувати спад виробництва таких підприємств, як ВАТ «ПівдГЗК» та ПАТ «АМКР», які

довгий час не можуть вирішити питання викупу земель для розширення хвостосховища [7].

Крім того не вирішено питання оцінки вартості родовищ щодо встановлення науково-обґрунтованої диференційованої плати за надра для кожного родовища зокрема. Все це негативно відображається на діяльності підприємств гірничо-збагачувального комплексу України та впливає на рівень їх витрат.

Таким чином, приведені факти підтверджують необхідність розробки генеральної схеми перспективного розвитку усього гірничо-металургійного комплексу України з діючими важелями управління, одним з яких є процес управління витратами.

Розробка механізму формування цілісної системи управління витратами згідно з принципом функціональної повноти системи на підприємствах гірничо-збагачувального комплексу України.

За останні сім років більша частка у становленні сировинної бази гірничо-металургійного комплексу України належить підприємствам асоціації «Укррудпром», на яких зосереджено до 80 % всіх вітчизняних виробничих потужностей з видобутку і переробки залізорудної і флюсової сировини. Питома вага основних видів товарної продукції виробленої цими підприємствами, в загальному обсязі по Україні, становить: руди агломераційної – 60,7%; залізорудного концентрату – 86,1%; агломерату (серед ГЗК) – 38,2%; окатишів – 100%; вапняків металургійних – 58,8%; доломіту (сирого і обпаленого) – 100 % [7].

Загалом протягом останніх років простежується світове підвищення попиту на залізорудну сировину та інвестиції в технології, що підвищують якість продукції. Це дозволило українським гірничорудним підприємствам зберегти питому вагу експорту в загальній структурі поставок залізорудної сировини на рівні 31,5 %, не дивлячись на зростання конкуренції.

Імпорт залізорудної сировини в Україну, навпаки, знизився на 18 %. Основною причиною зниження імпорту було входження МК імені Ілліча до складу групи Метінвест, що повністю може забезпечити його сировиною власного виробництва.

Останніми роками (2010-2012 рр.) ціни на залізорудну сировину на внутрішньому ринку України демонстрували позитивну динаміку, за винятком незначного зниження цін на непідготовлену сировину (в травні-червні 2010 р.) і на підготовлену сировину (у серпні-вересні 2010 р.). В цілому ціна на аглоруду зросла на 34 %, на концентрат – на 62 %, на обкотиші – 64 % і на агломерат - на 49 % [7].

За рахунок збільшення експортного попиту і очікуваного зростання цін на залізорудну сировину за довгостроковими контрактами між основними світовими виробниками і її споживачами, вартість останньої на внутрішньому ринку України в 2012 р. буде зростати (очікується, що до кінця 2012 року ціни на залізорудну сировину на внутрішньому ринку в порівнянні з кінцем 2011 року зростуть на 15-20 %). Традиційно, до причин такого зростання слід віднести наступні:

- зростання вартості розробки родовищ та загалом вартості надкористування;
- недосконала нормативно-законодавча база;
- зростання вартості паливно-енергетичних ресурсів;
- високий рівень трудомісткості та фондомісткості технологічних процесів виробництва.

Всі ці причини, як правило впливають на зростання собівартості залізорудної сировини, а також на рівень її ціни як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Саме тому необхідно зосередити увагу на нових підходах до визначення витрат виробництва підприємств гірничо-збагачувального комплексу України.

Сутність управління витратами, з позиції системного підходу, у ринкових умовах полягає насамперед у науковому обґрунтуванні цілей, стратегій, заходів і ресурсів, які при обмежуючих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища, мають забезпечити підприємству досягнення результатів, що сприятимуть його безперервному функціонуванню та подальшому розвитку, а також раціональне використання наявних ресурсів підприємства. Забезпечення збалансованості складної за змістом системи управління витратами в умовах діяльності гірничо-збагачувальних комбінатів вказує на необхідність створення відповідної системи, що здатна вирішувати задачі, пов'язані з подоланням невизначеності шляхів мінімізації як передбачуваних, так і не передбачуваних витрат [4].

Управління витратами в системі управління підприємством є відносно самостійною підсистемою (тобто цілісною системою для складаючих її елементів), що містить сукупність специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформації і процесів, націлених на підготовку і забезпечення виконання планів зниження витратомісткості. При управлінні витратами здійснюється обґрунтований вибір основних напрямків зниження витратомісткості на підприємстві в цілому і для кожної структурної одиниці зокрема; формування комплексних цільових програм (функцій, метою яких є мінімізація витрат, що формуються на різних етапах технологічного процесу),

визначення і конкретизація завдань за цілями цих програм, визначення критеріїв і закріплення їх за виконавцями; встановлення календарних термінів проведення робіт за проектами; розрахунок потреби в ресурсах і розподіл їх по виконавцях. Все вище перелічене дозволить побудувати відкриту та логічно побудовану систему управління витратами.

Головною рисою зниження витратомісткості видобутку та переробки залізорудної сировини на підприємствах ГЗК на сьогодні повинна бути орієнтація на проведення комплексу заходів, які швидко реалізуються, охоплюють різні сторони його діяльності та дозволяють досягти максимального ефекту економії. Об'єктивні умови для їх здійснення повинна забезпечити цілісна система управління витратами на підприємстві.

За думкою автора, під системою управління витратами на підприємстві слід розуміти сукупність дій щодо здійснення впливу на процес формування та розподілу витрат за допомогою реалізації функцій, спрямованих на досягнення постійного підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства. Ефективність процесу управління витратами залежить від того, за яким принципом формується система управління. Тому в якості системоутворюючого чинника пропонується розглядати принцип функціональної повноти системи. Тобто виділяються функції, що здатні забезпечити ефективну реалізацію процесу управління витратами. Саме тому система управління витратами складається з певного комплексу підсистем, які мають повністю охоплювати усі елементи та усі аспекти її функціонування (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок елементів системи управління витратами на підприємстві

Згідно з принципом функціональної повноти системи пропонується виділити наступні підсистеми системи управління витратами: підсистема загальних функцій управління витратами, підсистема конкретних функцій та підсистема функцій забезпечення управління витратами [5; 6].

Виконання загальних функцій у повному обсязі складає цикл впливу управляючої підсистеми на підсистему управління або процес управління витратами. Суб'єктом управління в процесі управління витратами виступають керівництво гірничо-збагачувального підприємства, керівництво кар'єру, керівництво комбінату та інших підрозділів, а також сукупність методів і технічних засобів інформації, отриманої від об'єкта управління. Об'єктом управління є витрати підприємства. Планування рівня витрат, мотивація зниження витратомісткості видобутку та переробки залізорудної сировини, регулювання та координація процесу управління витратами здійснюються за прямим зв'язком між суб'єктом та об'єктом управління. А оцінка, аналіз і моніторинг ефективності управління витратами здійснюються через обернений зв'язок, а саме через визначення фактичних показників зниження витратомісткості й ефективності формування та розподілу витрат на підприємстві; порівняння планових витрат (складених згідно річного плану виробництва калькуляцій та кошторисів) з фактичними; проведення аналізу відхилень, що виявлені; визначення причин відхилень від планових показників. Процес управління витратами реалізується через організацію цього процесу.

Конкретні функції управління витратами розкривають в цілому зміст управління ними та

повинні забезпечити досягнення безпосередньо цілей формування системи управління витратами на підприємстві, іншими словами виконання мети поставленої цільової функції управління витратами є їх мінімізація.

Формалізовано дане твердження матиме наступний вигляд:

$$F = f(x_1, x_2, \dots, x_n) \rightarrow \min,$$

де F – результат розрахунку цільової функції – у даному випадку собівартість видобутку 1 т залізорудної сировини;

x_1, x_2, \dots, x_n – впливові фактори на зміну собівартості видобутку 1 т залізорудної сировини.

$1 \dots n$ – кількість обраних факторів.

З приведеної функції видно, що на досягнення зниження собівартості видобутку 1 т залізорудної сировини та на ефективність її подальшої переробки буде впливати ряд певних чинників, серед яких особливу увагу необхідно зосередити на природно-кліматичних умовах розробки родовищ. Саме тому у розрізі формування системи управління витратами на підприємствах ГЗК нами було виділено такі чинники, як :

1. гірничо-геологічні умови розробки родовищ:

- розмір промислових запасів;
- потужність рудного покладу;
- глибина розробки;
- кут падіння вугільних шарів або рудних тіл;
- обводненість родовища та інше.

2. властивості корисних копалин:

- у гірничій масі – вміст корисних компонентів й шкідливих домішок;
- у добутій руді – об'ємна вага руди, міцність руди в масиві й інше.

3. географічний чинник:

– відстань від родовища до транспортних шляхів загального користування, до головних пунктів споживання;

- віддаленість від джерел енергії;
- освоєність і кліматичні умови району.

Вище зазначені чинники є основними при виборі доцільності розробки родовища та є визначальними при формуванні обсягу витрат виробництва продукції. Постійна динаміка даних витрат впливає на ефективність усієї системи управління витратами на підприємствах ГЗК. Слід зауважити, що з розширенням розробки родовища вплив даних факторів з кожним роком посилюватиметься і буде визначальним при формуванні собівартості та виборі методів калькулювання. Вплив гірничо-геологічних умов розробки родовищ є найістотнішим так, як динаміка зміни даних факторів є найсильніша, а відповідно найсуттєвіша при розробці моделі та виборі критеріїв управління витратами на підприємствах ГЗК.

Виходячи з вище сказаного при розрахунку цільової функції управління витратами необхідно враховувати ряд критеріїв, які будуть впливати на вихідний результат її розрахунку. З даної позиції цільова функція, доповнена певними обмеженнями діапазону зміни впливових факторів, становитиме цілісну систему щодо визначення собівартості видобутку 1 т залізорудної сировини та матиме наступний вигляд:

$$\begin{cases} F = f(x_1, x_2, \dots, x_n) \\ a \leq x_1 \leq b \\ c \leq x_2 \leq d \\ \dots\dots\dots \\ g \leq x_n \leq v \end{cases}$$

де a, b, c, d, g, v – обмеження за обраними критеріями оцінки цільової функції

Реалізація загальних та конкретних функцій управління витратами неможлива без виконання забезпечуючих функцій. Ця група функцій включає: методичне забезпечення, інформаційно-технічне забезпечення, організаційне забезпечення, кадрове забезпечення та забезпечення узгодженості в системі управління витратами.

Методичне забезпечення ефективної системи управління витратами складається з документів, якими встановлюють правила та інструкції щодо розробки певних документів на окремих стадіях

виробничої діяльності; щодо розробки нормативів витрат на підприємстві.

Інформаційно-технічне забезпечення призначене для ухвалення рішень у процесах розробки й реалізації планів щодо зниження витратомісткості продукції за допомогою комп'ютерних технологій.

Організаційне забезпечення представлено сукупністю документів, які встановлюють структуру організаційно-управлінського апарату, форми і порядку проходження документів, які формуються в процесі розробки планів виробництва та кошторисної документації, порядок взаємодії посадовців, функціональних і лінійних підрозділів підприємства в процесі побудови системи управління витратами.

Отже, усвідомлюючи роль і значення гірничо-видобувної галузі для економіки України, програма в сфері раціонального надрокористування має бути розрахована на тривалу перспективу. В основу її політики повинен лягти економічно обґрунтований баланс виробництва залізорудної продукції її внутрішнього споживання та експорту. Спираючись на проведені дослідження автором запропоновано підхід до формування системи управління витратами видобутку та переробки залізорудної сировини, що базуватиметься на принципі функціональної повноти системи та дозволить виявляти недоліки в організації процесу управління і розробці заходів щодо їх усунення. Тільки за таких умов можна створити надійну платформу перспективного і ефективного розвитку всього гірничорудного комплексу України та зміцнити його позиції серед провідних світових виробників залізорудної сировини.

Література

1. Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості: за станом на 09.07.2007р. за № 373./ Міністерство промислової політики України. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. – 321 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: за станом на 31.12.1999 р. № 318. / Мінфіну України // Нова бухгалтерія. – 2006 вересень – С. 79-83.
3. Грещак М.Г. Управління витратами: [навч. посіб.] / М.Г. Грещак. – К.: КНЕУ, 2008. – 258 с.
4. Козаченко Г.В. Управління затратами підприємства: [монографія] / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов. – К.: Лібра, 2007. – 320 с.
5. Котляров С.А. Управление затратами: [уч. пособ.] / С.А. Котляров. – СПб.: Питер, 2001. – 160 с.
6. Лебедев, В.Г. Управление затратами на предприятии / В. Г. Лебедев, Т. Г. Дроздова, В. П. Кустарев; под общ. ред. Г.А. Краюхина. – Санкт-Петербург: Бизнес-пресса, 2006. – 340 с.
7. Рынок железной руды в Украине и мире в 2010-2011 годах. – К.: Укрпромвнешшэкспертиза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: expert@expert.kiev.ua

330.142

*Ніколайчук О.А., ст. викладач,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Криворізький економічний інститут*

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Досвід розвинених країн говорить про перехід з кінця ХХ ст. до інноваційних та науково орієнтованих моделей розвитку економіки, що здійснюється на основі інтенсивного використання інтелектуального капіталу. Інтелектуальний капітал підприємства на сьогодні виступає як важливий чинник формування конкурентних переваг підприємства. Тому в умовах загострення конкурентної боротьби особливого значення набуває проблема дослідження інтелектуального капіталу підприємства та його структури. Вивченням економічної категорії «інтелектуальний капітал» займаються багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Е. Брукінг, Л. Едвінсон, О. Кендюхов, В. Леонтьєв, М. Мелоун, К.-Е. Свейбі, Т. Стюарт, А. Чухно та ін. У процесі еволюції теорії інтелектуального капіталу сформувались різні підходи до структурування інтелектуального капіталу.

Незважаючи на значний інтерес науковців до інтелектуального капіталу, на сьогодні відсутній усталений підхід до кількості та змісту його складових, що значно ускладнює процес управління ним.

Метою статті є дослідження існуючих підходів до розуміння структури інтелектуального капіталу підприємства та на їх основі визначення методичних підходів до складових інтелектуального капіталу з позицій ефективного управління ним.

Потрібно зазначити, що загальна тенденція підходів до аналізу структури інтелектуального капіталу прослідковується та закладена Міжнародною бухгалтерською федерацією (International